

मार्गदर्शक सूचना

जा.क्र.कृआ/विप्र-३/अपोसु-ऊस/योजना/ ९-२८२ /२३
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-४११ ००५
दिनांक-१२/७/२०२३

प्रति,

- १) विभागीय कृषि सह संचालक, पुणे / कोल्हापूर / औरंगाबाद / लातूर /
- २) जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, अहमदनगर/ पुणे/ सोलापूर/ सातारा/सांगली/
कोल्हापूर/ छ.संभाजीनगर / जालना/ बीड/ लातूर/ धाराशीव / नांदेड/ परभणी/ हिंगोली

विषय : कृषि उन्नती योजना- अन्न व पोषण सुरक्षा - व्यापारी पिके अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम
२०२३-२४ मार्गदर्शक सूचना .

- संदर्भ-१. केंद्र शासनाचे पत्र जा.क्र.१३-१७/२०२३-पीसी(इ-१२१८८१), दि.२१/२/२०२३
२.शासन निर्णय क्र. संकीर्ण २०१७/प्र.क्र. ३१/१७-अ, दि. १९.०४.२०१७ (डीबीटी)
३. शासन निर्णय क्र. सुकृऔ-२०१६/प्र.क्र. ३०१/११-अ, दि. २१.०१.२०१७ (डीबीटी)
४. कृषि आयुक्तालयाचे परिपत्रक जाआकृ.क्र. कक्षसुधारित/ मापदंड/२६६/ दि.९.०५.१८
(तपासणी मापदंड)
५. शासन निर्णय क्र. संकीर्ण २०१७/प्र.क्र. ३१/१७-अ/भाग१-, दि. १२.०९.२०१७ (डीबीटी)
६ . केंद्र शासनाच्या Re-vamped NFSM Operational Guidelines
७. कृषि आयुक्तालयाचे पत्र जा.क्र.विप्र१७.०५.२०२२.दि , १८०१७/२३-२२/राअसुअ/१-
८. शासन निर्णय क्र.अपोसु२०२३/७/५.दि , ए-४/६९.क्र.प्र/२०२३-

कृषि उन्नती योजना- अन्न व पोषण सुरक्षा - व्यापारी पिके अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रमास राज्य शासनाने संदर्भ क्र. ८ अन्वये सन २०२३-२४ करीता केंद्र:राज्य ६०:४० टक्के यानुसार केंद्र हिस्सा रु. २९३.८६ लाख आणि राज्य हिस्सा रु.१९५.९० लाख अशा एकूण रु.४८९.७६ लाख रकमेच्या कार्यक्रमास प्रशासकीय मान्यता प्रदान केली आहे.

अन्न व पोषण सुरक्षा अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रमांमध्ये निवडलेल्या लाभार्थ्यांची प्रवर्गनिहाय माहिती केंद्र शासनाच्या www.nfsm.gov.in या वेबसाईटवर MIS मध्ये ऑनलाईन वेळेत भरण्याची / भरण्यासाठी उपलब्ध करून देण्याची जबाबदारी जिल्हा कार्यालयाची राहिल.

केंद्र शासनाने पिक प्रात्यक्षिकांचे जिओ-टॅगिंग करणेबाबत कळविले आहे. जिल्हानिहाय भौतिक लक्षांकाच्या अनुषंगाने जिओ-टॅगिंग करणेबाबत उचित कार्यवाही करण्यात यावी.

जिल्ह्यातील कमी उत्पादकता असलेल्या तालुक्यात आणि तालुक्यातील मंडळात जिल्हास्तरावरून लक्ष्यांक निश्चित करून देण्यात यावेत. सुक्ष्म मुलद्रव्य ही बाब निवडलेल्या शेतक-यांनी माती परिक्षण आणि जमिन आरोग्य पत्रिकेतील शिफारशीनुसार स्वखर्चाने राबवायची आहे.

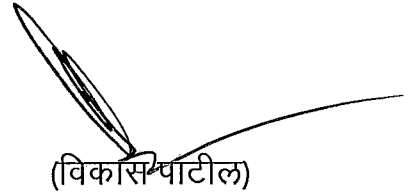
त्याप्रमाणे कार्यक्रम राबवण्याबाबत क्षेत्रीय अधिकारी/कर्मचारी यांना सूचना देण्यात याव्यात. संदर्भ क्र.२ ते ५ च्या शासन निर्णयातील सूचनांचा पिक प्रात्यक्षिके आयोजित करताना अवलंब करावा.

योजनेंतर्गत निवडण्यात आलेल्या शेतक-यांना प्रात्यक्षिकासाठी लागणा-या कृषि निविष्ठा (बियाणे व जैविक खते व औषधे इ.) या प्राधान्याने महाबीज, राष्ट्रीय बीज निगम, कृषि विद्यापीठे, शासकीय जैविक प्रयोगशाळा या शासकीय संस्थांमार्फत शेतक-यांनी खरेदी करावी. या निविष्ठांव्यतिरिक्त अन्य निविष्ठांची लाभार्थी शेतकरी गटाने खुल्या बाजारातून त्यांच्या पसंतीने खरेदी करावी व त्यानंतर गटातील शेतक-यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यात थेट अनुदान जमा करावे. याबाबतची देय रक्कम थेट अनुदान वितरण (डीबीटी) पध्दती संदर्भ २,३ व ५ च्या शासन निर्णयान्वये निश्चित करण्यात आली असून रक्कम शेतक-यांच्या बँक खात्यावर जमा करण्यात यावी. कोणत्याही परिस्थितीत लोकवाटा जमा करण्यात येऊ नये.

जिल्हानिहाय, बाबनिहाय कार्यक्रम प्रपत्र क्र १ मध्ये व जिल्हानिहाय मंजूर कार्यक्रम प्रपत्र क्र २ मध्ये सोबत सहपत्रीत केला आहे. केंद्र शासनाच्या Re-vamped NFSM Operational Guidelines व संदर्भ क्र. ६ नुसार सन २०२३-२४ मध्ये सदर कार्यक्रम राबविण्याबाबत दिलेल्या कार्यपद्धतीचा अवलंब करून कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करावी. परिशिष्ट १ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे तिमाही अहवाल (लाभार्थी विगतवारीसह) तिमाही संपताच तर परिशिष्ट २ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे मासिक प्रगती अहवाल दर महिन्याच्या ५ तारखेस सादर करण्यात यावेत.

केंद्र शासनाच्या सुधारीत मार्गदर्शक सुचनांन्वये State Food Security Mission Executive Committee (SFSMEC) यांना मंजूर कार्यक्रमाच्या २०% बाब बदलाचे अधिकार आहेत. सदर समितीच्या मान्यतेनंतर जिल्हानिहाय प्रस्तावित केलेले बाब बदल करण्यात येतील.

सोबत : वरीलप्रमाणे

(विकास पाटील)

कृषि संचालक (निविष्ठा व गुणनियंत्रण)
कृषि आयुक्तालय महाराष्ट्र राज्य पुणे

प्रत:- माहितीस्तव सविनय सादर.

- १) मा.अपर मुख्य सचिव, (कृषि), महाराष्ट्र शासन, कृषि पशंसुवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग, मंत्रालय विस्तार, मुंबई -३२.
- २) मा. अवर सचिव, राष्ट्रीय अन्नसुरक्षा अभियान कक्ष, कृषि व पदुम विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई ३२

प्रत : माहिती व योग्य त्या कार्यवाहीसाठी :-

- १) मा.आयुक्त साखर, साखर आयुक्तालय, साखर संकुल, शिवाजीनगर, पुणे- ५
- २) मा. कुलगुरु, डॉ.पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठ, अकोला
- ३) मा. कुलगुरु, वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी
- ४) मा. कुलगुरु, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहूरी, जि. अहमदनगर

- ५) मा. जिल्हाधिकारी १) अहमदनगर, २) पुणे, ३) सोलापूर ४) सातारा, ५) सांगली ६) कोल्हापूर ७)
छ.संभाजीनगर ८) जालना ९) बीड १०) लातूर ११) धाराशीव १२) नांदेड १३) परभणी १४) हिंगोली
६) संचालक, (नि व गु.नि) , आयुक्तालय, म.रा.पुणे-१
७) संचालक (कृषि संशोधन व विस्तार), वसंतदादा साखर संस्था, मांजरी बुद्रुक, ता. हवेली, जि.पुणे
८) ऊस पैदासकार, १) डॉ.पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठ, अकोला
२) वसंतराव नाईक , मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी
३) महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहूरी, जि. अहमदनगर
९) कार्यकारी संचालक, म.रा. सहकारी साखर कारखाना संघ, मुंबई ४०० ०२५.
१०) कार्यकारी संचालक, वेस्टर्न इंडियन शुगर मिल असो.पुणे-५.
११) कक्ष अधिकारी, ४-अे कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२
१२) कृषि उपसंचालक, विप्र ७, कृषि आयुक्तालय, म.रा.पुणे

कृषि उन्नती योजना- अन्न व पोषण सुरक्षा -व्यापारी पिके अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम २०२३-२४ मार्गदर्शक सूचना

प्रस्तावना

ऊस हे महाराष्ट्रातील महत्वाचे नगदी पीक आहे. ऊसाच्या वाढीस लागणारे अनुकूल हवामान राज्यात उपलब्ध आहे. महाराष्ट्र राज्य देशात साखर उत्पादन व साखर उता-याच्या बाबतीत आघाडीवर आहे. परंतु सरासरी प्रती हेक्टरी ऊस उत्पादकता कमी आहे. त्यामुळे ऊस उत्पादन प्रगत तंत्रज्ञान जास्तीत जास्त शेतक-यांपर्यंत पोहचविणे गरजेचे आहे. शेतीला आधुनिक तंत्रज्ञानाची जोड देऊन उत्पादन खर्च कमी केल्यास शेतक-यांना ऊस पिकातून शाश्वत उत्पन्न मिळू शकेल.

राज्यात सरासरी ११.०० लाख हेक्टर क्षेत्र उस पिकाखाली असून या पिकाची सरासरी उत्पादकता ८७ मे.टन प्रती हेक्टर आहे.ऊस पिकाचा उत्पादन खर्च कमी करुन उत्पादकतेत वाढ करण्याच्या दृष्टीने सन २०२३-२४ मध्ये अन्न व पोषण सुरक्षा अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम राज्यात राबविण्यात येत आहे.

अभियानाची उद्दिष्टे

- ऊसाच्या उत्पादन खर्चात कपात करुन उत्पादकता वाढविणे.
- दर्जेदार बेण्याच्या वापरास प्रोत्साहन देणे यासाठी उती संवर्धित बेणे निर्मिती करुन शेतकऱ्यांना अनुदानावर उपलब्ध करुन देणे.
- विकसित तंत्रज्ञानाच्या प्रसारासाठी क्षेत्रिय स्तरावर आंतरपीकाची प्रात्यक्षिके आयोजित करणे.

योजनेत अंतर्भूत जिल्हे - ही योजना राज्यातील ऊस उत्पादक विभागामधील खालील प्रमुख १४ जिल्हयांमध्ये राबविण्यात येत आहे.

अ.क्र.	विभाग	जिल्हयाचे नांव
१	पुणे	१) अहमदनगर २) पुणे ३) सोलापूर
२	कोल्हापूर	४) सातारा ५) सांगली ६) कोल्हापूर
३	औरंगाबाद	७) औरंगाबाद ८) जालना ९) बीड
४	लातूर	१०) लातूर ११) उस्मानाबाद १२) नांदेड १३) परभणी १४) हिंगोली

सदर जिल्ह्यातील ऊस पिकाचे क्षेत्र व उत्पादकता वृद्धीच्या उद्देशाने अभियानाची अंमलबजावणी करण्यात येत आहे.

अभियान अंमलबजावणीचे वेळापत्रक

अ. क्र.	कार्यवाहीचा तपशील	तारीख
		पूर्वहंगामी ऊसासाठी
१	प्रकल्प निवड व प्रकल्प आराखडा तयार करणे	१५ सप्टेंबर
२	गटांची निवड (शक्यतो कारखाना प्रक्षेत्रातील)	२० सप्टेंबर
३	गटांची सभा- कार्यक्रम नियोजन व गटाच्या/लाभार्थ्यांच्या जबाबदाऱ्या	२० ते २५ सप्टेंबर
४	पीक प्रात्यक्षिकांसाठी लाभार्थी निवड	२० ते २५ सप्टेंबर
५	बियाणे, बीजप्रक्रिया व पेरणीपूर्व आवश्यक निविष्ठा मागणी	१० ऑक्टोबर ते ५ नोव्हेंबर
६	इतर निविष्ठांची मागणी	३० सप्टेंबर
७	हंगामपूर्व अधिकारी/कर्मचारी प्रशिक्षण	५ सप्टेंबर
८	बियाणे व पेरणीपूर्व आवश्यक निविष्ठा पुरवठा	१० ऑक्टोबर ते १० नोव्हेंबर
९	इतर निविष्ठा पुरवठा	१५ ऑक्टोबर
१०	शेती दिनाचे आयोजन करणे	१५ नोव्हेंबर
११	क्षेत्रिय तपासणी तसेच अंतिम निवडलेल्या लाभार्थींची माहिती वेबसाईटवर भरणे	५ डिसेंबर
१२	पीक कापणी व उत्पादन अहवाल संकलन	१५ ऑक्टोबर ते १५ जानेवारी
१३	यशोगाथा सादर करणे	१० एप्रिल

टीप : सदर वेळापत्रक पथदर्शी असून स्थानिक परिस्थितीनुरूप कृषि विद्यापीठाच्या शिफारशीनुसार अंशतः बदल संभवतो.

➤ तालुका निवड -

- राज्याच्या सरासरी उत्पादकतेपेक्षा कमी उत्पादकता असलेल्या तालुक्यांची निवड या कार्यक्रमात करावयाची आहे. तालुकानिहाय उत्पादकता वाढीचे लक्ष्यांक जिल्ह्यातील सांख्यिकी विभागाच्या तालुकानिहाय तपशिलानुसार निर्धारित करावेत. त्यानुसार जिल्ह्याने तालुकानिहाय लक्ष्यांक निश्चित करून कृषि आयुक्तालयास कळवावी. तालुक्यातील प्रकल्प क्षेत्र निवडताना त्या तालुक्यातील सर्वात कमी उत्पादकता असणा-या मंडळाची निवड करून प्रकल्प राबवावा.
- जिल्ह्यातील अनुसूचित जाती (किमान १६.६० टक्के) व अनुसूचित जमाती (किमान ८.६० टक्के) यांच्या लोकसंख्येच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात लाभार्थ्यांची निवड करावी. सर्वसाधारण प्रवर्गाच्या मंजूर कार्यक्रमापैकी ५ टक्के लाभ दिव्यांग प्रवर्गास देण्यात यावा. तसेच सर्व प्रवर्गातील

लाभार्थीच्या ३० टक्के महिलांची निवड करावी. जिल्ह्यासाठी प्राप्त होणारा आर्थिक कार्यक्रम राबविताना प्रवर्गनिहाय असलेल्या टक्केवारीच्या प्रमाणात कार्यक्रम राबविण्यात यावा.

➤ प्रकल्प आखणी

सन २०२३-२४ चा कार्यक्रम १० हेक्टरचा एक या प्रमाणे लघु प्रकल्पाच्या (क्लस्टर) स्वरूपात राबविणे बंधनकारक राहिल. त्यानुसार लघु प्रकल्प आराखडा तयार करावा. या प्रकल्पाचे उदीष्ट व त्यावरून जो परिणाम अपेक्षित आहे यांची नीट मांडणी करून लघु प्रकल्प तयार करण्यात यावे. निवड केलेल्या क्षेत्राच्या पायाभूत सर्व्हेक्षणाचे (बेसलाईन सर्व्हे) काम पूर्ण करून सोबत सहपत्रित केलेल्या विहित प्रपत्रात माहिती भरून प्रकल्पातील उत्पादकतेच्या लक्ष्यांकासह प्रकल्प आराखडा तयार करून त्यास जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी मान्यता प्रदान करावी. निवड करण्यात आलेल्या प्रकल्प क्षेत्राची निवड इतर कोणत्याही योजनेमध्ये/प्रकल्पामध्ये करू नये. जर प्रकल्प क्षेत्राची एका पेक्षा जास्त प्रकल्पांमध्ये निवड केल्याचे आढळून आल्यास प्रकल्पाचा संपूर्ण खर्च वसूल पात्र राहिल. तसेच प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतर त्यात कितपत यश आले आहे, याचा प्रगती अहवाल, साध्य झालेली उत्पादकता, पीक कर्जाचे स्केल ऑफ फायनान्स या अनुषंगाने तयार करण्यात यावा. तसेच विविध बाबी राबवितांना पीक वाढीच्या विविध अवस्थेतील फोटोसहीत यशोगाथा तयार करावी व आयुक्तालयास पाठविण्यात यावी.

➤ योजनेमध्ये राबविण्यात येणारे घटक

१. एक डोळा पध्दतीचा अवलंब करून आंतरपीकाची प्रात्यक्षिके आयोजित करणे
२. ऊती संवर्धित रोपे तयार करून अनुदानावर वाटप करणे
३. मुलभूत बियाणे उत्पादनासाठी अर्थसहाय्य,
४. पीक संरक्षण औषधी व बायो-एजंटचे वितरण,
५. राज्यस्तरीय प्रशिक्षण
६. पाचट व खोडवा व्यवस्थापन प्रात्यक्षिके

➤ ऊसामध्ये एक डोळा पध्दतीचा अवलंब करून आंतरपीकाची प्रात्यक्षिके आयोजित करणे

भारतीय कृषी अनुसंधान परिषद, कृषि विद्यापीठे व संशोधन संस्थांनी विकसित केलेल्या तंत्रज्ञान प्रसारासाठी प्रात्यक्षिके हे कृषि विस्ताराचे एक प्रभावी माध्यम आहे. ऊस लागवडीमध्ये योग्य हवामान, योग्य जमिनीचा वापर, दर्जेदार बेण्याचा वापर, बीज प्रक्रिया, एक डोळा पट्टा पध्दत, एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन, आंतरपीक, सिंचन व्यवस्थापन, सूक्ष्म मूलद्रव्याचा वापर, इ. तंत्रज्ञानाचा अवलंब करून ऊस पिकाची उत्पादकता वाढविणे शक्य आहे. त्यासाठी विकसित तंत्रज्ञान प्रसारासाठी प्रात्यक्षिके आयोजित करावीत.

सदर कार्यक्रमांतर्गत वरीलप्रमाणे विभागीय कृषि सहसंचालक कार्यालयाने कृषि विद्यापीठाच्या सहकार्याने निश्चित केलेल्या बाबींवर रुपये ९०००/- प्रती हेक्टर मर्यादेत अर्थसहाय्य देण्यात यावे. निश्चित केलेले पॅकेज कृषि आयुक्तालयास कळविण्यात यावे. तसेच यामधील रुपये १०००/- प्रती हेक्टर इतकी तरतुद आकस्मिक खर्चासाठी आहे. सदर तरतुद शेती दिनांचे आयोजन आणि इतर

बाबीवर खर्च करण्यात यावी. कृषि आयुक्तालयाच्या शेतीशाळा मार्गदर्शक सुचनेनुसार क्रॉपसॅप अंतर्गत घेण्यात येणा-या शेतकरी शेतीशाळा (FFS) संलग्न प्रात्यक्षिके राबविण्यात यावीत.

केंद्र शासनाने पिक प्रात्यक्षिकांचे जिओ-टॅगिंग करणेबाबत कळविले आहे. जिल्हानिहाय भौतिक लक्षांकाच्या अनुषंगाने जिओ-टॅगिंग करणेबाबत उचित कार्यवाही करण्यात यावी.

पीक प्रात्यक्षिके

सादर कार्यक्रमांतर्गत पीक प्रात्यक्षिके आयोजित करण्याबाबत सर्वसाधारण सूचना खालीलप्रमाणे आहेत.

राज्यातील विविध पिकांची उत्पादकता वाढविण्याच्या हेतूने तंत्रज्ञान प्रसाराचे साधन म्हणून पीक प्रात्यक्षिके शेतक-यांच्या शेतावर आयोजित करण्यात येतात. यापुर्वी पीक प्रात्यक्षिकांसाठी लागणा-या निविष्ठा शासनामार्फत खरेदी करून लाभाभार्यास पुरवठा करण्यात येत होत्या तसेच, प्रात्यक्षिकाचे क्षेत्र किमान १०० हेक्टर असल्याने मोठ्या प्रमाणावर विखुरलेल्या स्वरूपात प्रात्यक्षिके घ्यावी लागत होती. विखुरलेल्या स्वरूपातील या मोठ्या क्षेत्रावर पोहोचण्यास कृषि सहाय्यकांना शक्य होत नव्हते. परिणामी, सर्व शेतक-यांसोबत नियमित संवाद साधणे व तंत्रज्ञान प्रसारासाठी प्रात्यक्षिकांच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी पुढील प्रमाणे कार्यवाही करावी.

१. पीक प्रात्यक्षिक १० हेक्टर क्षेत्रावर घेण्यात यावे व हे क्षेत्र शक्यतो सलग असावे.
२. पीक प्रात्यक्षिकाची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी कृषि सहाय्यकाची राहिल.
३. संबंधित कृषि सहाय्यकाच्या पर्यवेक्षकांनी दर १५ दिवसाला पीक प्रात्यक्षिकांना नियमितपणे भेट द्यावी व शेतक-यांना मार्गदर्शन करावे. तसेच कृषि सहाय्यकांना पुढील भेटीपर्यंत प्रात्यक्षिकांतर्गत करावयाच्या कामांबाबत सूचना द्याव्यात आणि भेटीवेळी झालेल्या कामाचे मुल्यमापन करून आपला अहवाल वरीष्ठ कार्यालयास नियमितपणे सादर करावा. संबंधित मंडळ कृषि अधिका-यांनी १५ दिवसातून एकदा किमान एका पीक प्रात्यक्षिकास भेट द्यावी व आपला अहवाल प्रपत्र १ मध्ये सादर करावा. तालुका कृषि अधिका-यांनी दर महिन्याला जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिका-यांना पीक प्रात्यक्षिकाचा अहवाल सादर करावयाचा आहे.

प्रपत्र- १

कृषि उन्नती कार्यक्रमांतर्गत अन्न व पोषण सुरक्षा -व्यापारी पिके अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम सन २०२३-२४

ऊसामध्ये एक डोळा पध्दतीचा अवलंब करून आंतरपीकाची प्रात्यक्षिके अंतर्गत ऊस व आंतरपिक (हरभरा) उत्पादकता स्वतंत्रपणे नमुद करावी.

अ.क्र.	बाब	तालुका	प्रात्यक्षिकाखालील क्षेत्र	उत्पादकता (किलो/हे.)	
				प्रात्यक्षिक प्लॉट	तुलनात्मक प्लॉट
				ऊस	आंतरपीक

४. विभागातील प्रत्येक अधिका-याने किमान एक प्रात्यक्षिक दत्तक घ्यावे. सदर प्रात्यक्षिकास नियोजनापासून आंतरपीक - हरभरा काढणी तसेच ऊसाची तोडणी होईपर्यंत दर महिन्याला एक भेट देऊन योग्य ते मार्गदर्शन करावे. याबाबतचा अहवाल वरीष्ठ कार्यालयास सादर करावा.
५. तालुक्यातील ऊस पिकाची सरासरी उत्पादकता, राज्यात काही शेतक-यांनी ऊस पिकात मिळविलेली उच्चतम उत्पादकता आणि ऊसाची विद्यापीठाने ठरवून दिलेली अनुवांशिक उत्पादनक्षमता (जेनेटिकल पोटॅशियल) यामध्ये मोठी तफावत आहे. ही तफावत कमी करून पिकांची उत्पादकता वाढविण्यासाठी स्थानिक कृषि हवामान पध्दतीचा विचार करून विभागीय कृषि सहसंचालकांनी या कामी कृषि विद्यापीठ, कृषि विभागाचे क्षेत्रिय अधिकारी व अन्य संस्थांशी समन्वय साधून तंत्रज्ञान निश्चित करून घ्यावे व हे तंत्रज्ञान शेतक-यांपर्यंत पोहोचविण्याच्या दृष्टीने विस्तार कार्याचे तसेच पीक प्रात्यक्षिकांचे नियोजन करावे. तंत्रज्ञान निश्चितीसाठी ऊस पिकाचे उच्चतम उत्पादन घेतलेल्या शेतक-यांची देखील मदत घेण्यात यावी.
६. एकूण १० हेक्टर क्षेत्र असणा-या शेतक-यांचे समुह/गटामार्फत प्रात्यक्षिकांची अंमलबजावणी करण्यात यावी. गटामधील जे शेतकरी शासनाने ठरवून दिलेल्या तंत्रज्ञानाप्रमाणे पीक प्रात्यक्षिकांचे आयोजन करण्यास तयार असतील अशा शेतकरी समुहांना लाभार्थी म्हणून निवडण्यात यावे. गावातील प्रात्यक्षिकांच्या संख्येपेक्षा अधिक गटांची इच्छुकता प्राप्त झाल्यास लाभार्थी गटाची लॉटरी पध्दतीने निवड करण्यात यावी. प्रत्येक शेतकरी गटात किमान १० शेतक-यांचा समावेश असणे बंधनकारक राहिल. प्रत्येक शेतक-याला कमीतकमी एक एकर व जास्तीतजास्त एक हेक्टर क्षेत्र मर्यादेपर्यंत आर्थिक लाभ देण्यात यावा.
७. पीक प्रात्यक्षिकासाठी निवडण्यात आलेल्या शेतक-यांना वाटप केलेल्या मृद आरोग्य पत्रिकेआधारे अथवा ज्या ठिकाणी मृद आरोग्य पत्रिका उपलब्ध नसेल अशा ठिकाणी मृद तपासणी करून त्या अहवालाप्रमाणे लागणा-या निविष्टा निश्चित कराव्यात. सदर निविष्टा संबंधित कृषि विद्यापीठाच्या शास्त्रज्ञ व संबंधित विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी निश्चित कराव्यात. प्रात्यक्षिकासाठी लागणा-या निविष्टा (बियाणे, खते व औषधे इ.) प्राधान्याने महाबीज, राष्ट्रीय बीज निगम, कृषि विद्यापीठे, शासकीय जैविक प्रयोगशाळा या शासकीय संस्थांमार्फत संदर्भ क्र.२ व ३ चे अवलंब करून खरेदी कराव्यात. या निविष्टांव्यतिरिक्त अन्य निविष्टांची लाभार्थी शेतकरी गटाने खुल्या बाजारातून त्यांच्या पसंतीने खरेदी करावी व त्या नंतर गटातील शेतक-यांच्या आधार सलग्न बँक खात्यात थेट अनुदान जमा करण्यात यावे. लाभार्थी गटाने पीकनिहाय वितरण केलेल्या व वापरलेल्या निविष्टांच्या नोंदी नोंदवहीत ठेवाव्यात. कृषि विभागामार्फत शेतक-यांना कीटकनाशके, खते व औषधे इ. ची जेनेरिक नावाने शिफारस करावी.
८. पीक प्रात्यक्षिके राबविताना कृषि विद्यापीठाने पीक निहाय व पिकाच्या वाढीच्या अवस्थानुसार केलेल्या शिफारशींचा अवलंब करावा. तसेच रासायनिक खतांवरील खर्च कमी करण्यासाठी वेळोवेळी दिलेल्या सूचनांचा अवलंब करावा. प्रात्यक्षिक क्षेत्रामध्ये लाभार्थ्यांनी स्वखर्चाने केलेल्या अन्नद्रव्यांच्या प्रत्यक्ष वापराबाबतच्या नोंदी कृषि सहाय्यकांनी ठेवाव्यात.
९. जे शेतकरी सूक्ष्म सिंचनाचा वापर करतील, त्यांना विशेष प्राधान्य देण्यात यावे.
१०. पीक प्रात्यक्षिकाद्वारे कृषि विद्यापीठाने शिफारस केलेल्या तंत्रज्ञानाचा वापर तसेच कीड/रोग नियंत्रण, पिकात ओलावा राखणे व उत्पन्नात वाढ करणे इ. बाबी साध्य कराव्यात.

११. पीक प्रात्यक्षिकामध्ये वापरलेले तंत्रज्ञान या प्रात्यक्षिकामध्ये सहभागी नसणा-या राज्यातील इतर सर्व शेतक-यांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी प्रात्यक्षिकाचे शेतार शेतक-यांच्या भेटीचे आयोजन करण्यात यावे.

१२. प्रत्येक पीक प्रात्यक्षिकाकरिता शेतकरी गटाच्या व कृषि पर्यवेक्षकांच्या उपस्थितीत शास्त्रोक्त पध्दतीने पीक कापणी प्रयोग घ्यावेत. त्याचबरोबर रँडम पध्दतीने कंट्रोल प्लॉटची निवड करून तेथील उत्पादकतेच्या नोंदी ठेवाव्यात. याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित कृषि सहाय्यकांची व पर्यवेक्षकांची राहिल आणि याचे संपूर्ण सनियंत्रण तालुका कृषि अधिकारी यांनी करून पीक प्रात्यक्षिकांच्या उत्पादकतेची माहिती गावनिहाय / पीकनिहाय / महसूल मंडळनिहाय संकलित करावी. तालुक्यातील पीक प्रात्यक्षिकांच्या उत्पादकतेचा अहवाल जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी संकलित करून कृषि आयुक्तालयास सादर करावा. सदर अहवाल ऊस पिकाच्या तोडणीनंतर १५ दिवसामध्ये कृषि आयुक्तालयास सादर करण्याची दक्षता घ्यावी. पीक प्रात्यक्षिकामध्ये पीक कापणी प्रयोगाचे प्रत्यक्ष आयोजन करून पीक कापणीचा अहवाल सादर करण्याची प्राथमिक जबाबदारी कृषि सहाय्यकांची असल्याने त्यांनी विहित कालावधीत अहवाल सादर करावा.

१३. पीक प्रात्यक्षिकांतर्गत विहित केलेल्या कमाल देय मर्यादेच्या आतच अनुदान अनुज्ञेय राहिल याची कृपया नोंद घ्यावी. प्रात्यक्षिकांसाठी खरेदी इतर आवश्यक निविष्ठा खरेदी लाभार्थी गटाने स्वतः करावयाची असून अनुदान थेट बँक खात्यावर जमा करावयाचे असल्याने लाभार्थी हिश्याचा प्रश्न उदभवत नाही.

१४. पीक प्रात्यक्षिकांसाठी आकस्मिक खर्चासाठी मंजूर रु. १००० प्रती हेक्टर ही तरतुद शेती दिन, प्रशिक्षण/प्रसिध्दी साहित्य, शास्त्रज्ञ व कृषि तज्ञ यांच्या भेटी, मार्गदर्शन व आकस्मिक खर्च इ. साठी खालीलप्रमाणे वापरावी.

- ऑक्टोबर-नोव्हेंबर महिन्यामध्ये प्रात्यक्षिक प्लॉटवर शेतीदिनाचे आयोजन करून परिसरातील शेतकऱ्यांच्या भेटी घडवून आणाव्यात. शेती दिनास स्थानिक लोकप्रतिनिधीना बोलवावे. शेतीदिनासाठी प्रति हेक्टर रु. २५०/- या मर्यादेत खर्च करण्यात यावा. याद्वारे राबविलेल्या तंत्रज्ञानास व्यापक प्रसिद्धी द्यावी
- प्रशिक्षण प्रसिध्दी साहित्यासाठी प्रति हेक्टर रु. २५० तरतूद असून सदर तरतूद लाभार्थ्याला शेतकरी मासिकाचे वर्गणीदार करण्यासाठी वापरावी. याबाबतचा अहवाल शेतकरी मासिक कार्यासनास व या कार्यासनास स्वतंत्रपणे पाठवावा. मात्र लाभार्थी शेतकरी मासिकाचा सभासद असल्यास अन्य स्वरूपाचे प्रशिक्षण साहित्य उपलब्ध करून द्यावे.
- शास्त्रज्ञ व कृषितज्ञ यांच्या भेटी व मार्गदर्शनासाठी रु.३०० प्रति हेक्टर अनुदान अनुज्ञेय असून पेरणीपूर्व/ पिकाचे वाढीच्या कालावधीमध्ये तसेच काढणीपश्चात कालावधीमध्ये प्रात्यक्षिक प्रकल्प क्षेत्रास कृषि विद्यापीठ/ कृषि महाविद्यालय/ कृषि विज्ञान केंद्र/ कृषि संशोधन केंद्र येथील शास्त्रज्ञ यांच्या भेटी व लाभार्थ्यांशी संवाद घडवून आणावा. त्यांनी केलेल्या मार्गदर्शनाची नोंद कृषि सहाय्यकांनी क्षेत्रिय स्तरावरील नोंदवहीत करावी.
- उर्वरित रक्कम रु.२०० प्रति हेक्टर आकस्मिक खर्च-प्रात्यक्षिक नोंदवही इ. साठी खर्च करण्यात यावे.

१५.तालुका/ जिल्ह्यातील निवडक ३ यशोगाथा कृषि आयुक्तालयास सादर कराव्यात. त्यानुसार महत्वाच्या टप्प्यातील पिकाच्या वाढीच्या अवरुध्दीतील छायाचित्रे काढून पाठवावीत.

सर्व प्रात्यक्षिकांसाठी संबंधित कृषि सहाय्यक यांनी प्रात्यक्षिकांचे सर्व अभिलेख ठेवणे बंधनकारक असून वरिष्ठ अधिका-यांनी वेळोवेळी प्रात्यक्षिकांना भेटी देऊन मार्गदर्शन करावे. प्रात्यक्षिके राबविण्याची संपूर्ण जबाबदारी कृषि सहाय्यकांची राहिल व गावनिहाय संकलित केलेल्या पीक कापणी निरीक्षण अहवालाची एकत्रित नोंद मंडळस्तर एका स्वतंत्र नोंदवहीत ठेवणे मंडळ कृषि अधिका-यांना बंधनकारक राहिल. कृषि सहाय्यकांनी वर्षनिहाय नोंदवही प्रपत्र २ नुसार ठेवावी. याबाबत तालुका कृषि अधिकारी, उप विभागीय कृषि अधिकारी, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांची प्रशासकीय जबाबदारी राहिल. प्रत्येक प्रात्यक्षिका शेजारी गुणात्मक तुलनेसाठी शेतक-याने स्थानीक पध्दतीने घेतलेल्या तेवढ्याच क्षेत्राचा कंट्रोल प्लॉट निवडावा. दोन्ही क्षेत्राच्या पिकाच्या पेरणीपासून कालक्रमानुसार वापरलेल्या निविष्टांच्या नोंदी बरोबरच त्यासाठी आलेल्या खर्चाची तारीखवार नोंद व दोन्ही क्षेत्रातून आलेल्या उत्पादनाची सांख्यिकी पध्दतीने पीक कापणी प्रयोग घेऊन विश्लेषणात्मक नोंदी खालील प्रपत्रात ठेवाव्यात.

प्रपत्र २

कृषि उन्नती योजना- अन्न व पोषण सुरक्षा -व्यापारी पिके अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम सन २०२३-२४

कृषि सहाय्यक स्तरावरील पीक कापणी प्रयोग नोंदवही नमुना

ऊसामध्ये एक डोळा पध्दतीचा अवलंब करून आंतरपीकाची प्रात्यक्षिके अंतर्गत ऊस व आंतरपिक (हरभरा) उत्पादकता (स्वतंत्रपणे) इ.ची नोंदवही

सहभागी शेतक-यांचे नाव व शेत गट क्र.	प्रात्यक्षिकातील क्षेत्र (हे.)	मिळालेले उत्पादन (टन./हे.)	किमान किंमतीनुसार (रु./हे.)	आधारभूत मिळालेले उत्पन्न	प्रात्यक्षिकातील मिळालेले निव्वळ उत्पन्न (रु./हे.)
				प्रात्यक्षिकातील कंट्रोल प्लॉट	
			अ. ऊस ब. आंतरपीक हरभरा		
एकूण					

वरील अधिका-याने या नोंदवहीत तपासणी करून दिनांकासहित अभिप्राय नोंदवून स्वाक्षरी करावी.

- प्रात्यक्षिकांचे अनुभवावरून गावातील /जवळपासच्या क्षेत्रातील किती शेतक-यांनी तंत्रज्ञान अवलंब केला.
- त्यांची शेतकरी संख्या व क्षेत्र हेक्टर
- प्रात्यक्षिकास भेटी दिलेल्या शेतक-यांची संख्या
- सदर अभिलेख अभियानाच्या मुल्यमापनाचे वेळी उपलब्ध करून देणे बंधनकारक राहिल.

सदर कृषि सहाय्यकाची बदली झाल्यास नोंदवही रुजू होणा-या नवीन कृषि सहाय्यकाकडे वर्ग करावी. सदर अभिलेख कायमस्वरूपी (२० वर्ष) जतन करणे बंधनकारक राहिल.

दहा हेक्टर प्रात्यक्षिकामधील एका शेतक-यांचा प्लॉटची रँडम पध्दतीने निवड करावी व शेतातील सांख्यिकी विभागाच्या पध्दतीचा वापर करुन पीक कापणी प्रयोग घेणे बंधनकारक राहिल. तसेच कृषि सहाय्यकांनी त्यांचेकडे घेतलेल्या प्रात्यक्षिकांचा सर्व शेतक-यांचा उत्पादनाचा अहवाल खालील प्रपत्रामध्ये जतन करावा व त्याची एक प्रत तालुका कृषि अधिका-यांना सादर करावी. तालुकास्तरावर प्रात्यक्षिकातील सर्व शेतक-यांचे पीक कापणीत आलेल्या उत्पादनाचा पिकनिहाय अहवाल संकलित करावा व संकलित केलेला अंतिम अहवाल excel sheet मध्ये जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना सादर करावा. जिल्ह्याचा संकलित अहवाल विभागीय कृषि सहसंचालक यांना सादर करुन विभागाचा संकलित अहवाल कृषि आयुक्तालयास ई-मेलद्वारे ddacashcrop@gmail.com सादर करावा.

प्रपत्र ३

कृषि उन्नती योजनेअंतर्गत अन्न व पोषण सुरक्षा -व्यापारी पिके अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम सन २०२३-२४

पीक प्रात्यक्षिकातील उत्पन्न व खर्चाबाबतचा अहवाल (गावनिहाय तालुका)

शेतक-यांचे नाव व शेत गट क्र.	एक डोळा पध्दतीचा अवलंब करुन आंतरपीकाची प्रात्यक्षिके	प्रात्यक्षिक प्लॉटमधील एकूण खर्च (रु.)	पारंपारीक पध्दतीचे प्लॉटमधील एकूण खर्च (रु.)	प्रात्यक्षिक प्लॉटमधील उत्पादन (टन./हे.)	पारंपारीक पध्दतीचे प्लॉटमधील उत्पादन (टन./हे.)	बाजारभावानुसार मिळालेले उत्पन्न (रु./हे.)		प्रात्यक्षिकातील मिळालेले निव्वळ वाढीव उत्पन्न (रु./हे.)
						प्रात्यक्षिकातील	पारंपारीक पध्दतीचे प्लॉटमधील	
	अ.ऊस							
	ब.आंतरपीक हरभरा							

प्रत्येक पीक प्रात्यक्षिकाकरीता शेतकरी गटाच्या उपस्थितीत शास्त्रोक्त पध्दतीने पीक कापणी प्रयोग घेऊन प्रात्यक्षिकांद्वारे साध्य करण्यात आलेल्या उत्पादकतेचा अहवाल संबंधित कृषि अधिकारी यांनी संकलित करुन जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना सादर करावा. जिल्ह्याचा संकलित अहवाल जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी प्रपत्र ३ मध्ये विभागास सादर करावा व त्याची प्रत कृषि आयुक्तालयास सादर करावी. पीक कापणीनंतर १५ दिवसांमध्ये पीक कापणीचा अहवाल कृषि आयुक्तालयास सादर करण्याची दक्षता घ्यावी. विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी विभागाचा संकलित अहवाल कृषि आयुक्तालयास सादर करावा.

प्रात्यक्षिक अंमलबजावणीबाबत सर्वसाधारण सूचना

- प्रात्यक्षिक क्लस्टरसाठी निवड केलेल्या क्षेत्राचे मंडळ कृषि अधिकारी यांनी पायाभूत सर्वेक्षण काम पूर्ण करुन क्लस्टरमधील उत्पादकतेच्या लक्षांकासह प्रकल्प आराखडा तयार करावा व त्याची योग्यता विचारात घेवून त्यास जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी मान्यता प्रदान करावी. निश्चित केलेले प्रात्यक्षिकांचे तालुकानिहाय उत्पादकता लक्षांक या कार्यासनास कळविण्यात यावे.
- अनु.जाती, अनु.जमाती, महिला, अपंग लाभार्थ्यांना विहित प्रमाणानुसार लाभ देणे बंधनकारक राहिल.

- प्रात्यक्षिकासाठी आवश्यक सर्व निविष्ठांविषयी शेतक-यांना अवगत करावे, निविष्ठांची खरेदी उत्पादक गटाने वेळेत करणे बंधनकारक राहिल. गटामार्फत खरेदी करण्यात आलेल्या तसेच शेतकरी लाभार्थीनिहाय वाटप केलेल्या निविष्ठांच्या नोंदी कृषि सहाय्यकाने प्रात्यक्षिक नोंदवहीमध्ये घ्याव्यात.
- लाभार्थी गटाने पिकनिहाय वितरण केलेल्या व वापरलेल्या निविष्ठांच्या नोंदी नोंदवहीत ठेवाव्यात.
- प्रात्यक्षिकांतर्गत प्रती हेक्टरी आर्थिक मर्यादेपेक्षा अधिकचा खर्च झाल्यास सदर खर्च संबंधित लाभार्थी गटाने करावा.
- प्राप्त निविष्ठांचा वापर नियोजित प्रात्यक्षिकांसाठीच केला जाईल व गैरवापर होणार नाही याबाबत खातरजमा करावी.
- लाभार्थी शेतक-यांची यादी ग्रामपंचायत नोटीस बोर्डवर जाहीर करावी तसेच केंद्र व राज्य शासनाच्या वेबसाईटवर भरावी.
- प्रात्यक्षिक प्लॉट शेजारी पारंपारीक पध्दतीवर आधारित तुलनात्मक प्लॉट घेण्यात यावा.
- प्रात्यक्षिके शक्यतो रस्त्यालगत तसेच, संबंधित गावातील जमिनीचा प्रकार / सुपिकता यांचे प्रातिनिधिक असावीत. प्रात्यक्षिकाचा फलक रस्त्याचा कडेला प्लॉटशेजारी दर्शनी भागात लावावा व त्यावर खालील माहिती नमुद करावी.

अन्न व पोषण सुरक्षा -व्यापारी पिके अंतर्गत ऊस विकास योजना आंतरपीक-प्रात्यक्षिक

१) समाविष्ट गावांचे नाव:	२) सहभागी शेतकरी संख्या:	३) पीक व वाण:
४) प्रात्यक्षिकाचा प्रकार:	५) खत मात्रा:	६) जैविक खते मात्रा:
७) सुक्ष्म मुलद्रव्ये मात्रा:	८) बियाण्याचे प्रमाण व लागवड अंतर:	९) पेरणीची तारीख:
१०) शेतकरी गट प्रमुख व कृषि सहाय्यकाचे नांव व भ्रमणध्वनी संपर्क क्रमांक		

- अभियाना अंतर्गत प्रात्यक्षिकासाठी वितरीत करावयाच्या निविष्ठा संदर्भात मागणी, तपासणी व देयक अदायगी या अनुषंगाने संचालक, निविष्ठा व गुण नियंत्रण यांनी वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या अद्ययावत मार्गदर्शक सूचनांनुसार कार्यवाही करण्यात यावी.
१६. पीक प्रात्यक्षिकाकरीता बियाणे:
 १. पीक प्रात्यक्षिकांसाठी आंतरपिकाच्या प्राधान्याने नविन अधिसूचित झालेल्या वाणांच्या प्रमाणित/सत्यप्रत बियाण्यास १०० टक्के अनुदान अनुज्ञेय राहिल.
 २. महाबीज, राष्ट्रीय बीज निगम, कृषि विद्यापीठे यांचेकडील वाणनिहाय प्रमाणित बियाणे उपलब्धतेबाबत तपशील त्यांचे नजीकच्या स्थानिक कार्यालयाशी संपर्क साधून उपलब्ध करून घ्यावा.
 ३. स्थानिक कृषि हवामान परिस्थितीनुरूप संलग्न कृषि तज्ञांचे सल्ल्याने वरील १ व २ नुसार वाणांची निवड करून त्यांची शेतक-यांनी खरेदी करावी.

पीक प्रात्यक्षिकासाठी आंतरपिकाची १५ वर्षांच्या आतील प्रसारित संकरित/देशी वाणांचे प्रमाणित/सत्यप्रत बियाणे महाबीज, राष्ट्रीय बीज निगम, कृषि विद्यापीठ तसेच कृषि विज्ञान केंद्र यांचेकडून व बियाणे उपलब्धता विचारात घेऊन प्रात्यक्षिकांचे नियोजन करण्यात यावे.

- जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी स्तरावरून लक्षांकनिहाय लागणाऱ्या आंतरपीक व इतर बियाण्यांची मागणी पुरवठादार संस्थांना तात्काळ द्यावी. बियाणे पुरवठादार संस्थांनी त्यांचे वितरकामार्फत प्रमाणित/सत्यप्रत बियाणे वाटप करावयाचे आहे. मंडळ कृषि अधिकाऱ्यांनी (नोडल आधिकारी) अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर प्रवर्गातील शेतकऱ्यांच्या याद्या संबंधित वितरकाकडे द्याव्यात. बियाणे खरेदी निवड केलेल्या गटाने विहित मुदतीत आणि शिफारसित वाणांचीच खरेदी केली आहे याची कृषि सहाय्याकांनी खातरजमा करावी.
- शेतकऱ्यांना बियाणे घेण्यासाठी जास्त अंतर जावे लागणार नाही यादृष्टीने जास्तीत जास्त वितरकांकडे बियाणे उपलब्ध होईल याची दक्षता जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी व बियाणे पुरवठादार संस्थांनी घ्यावी.
- जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांनी तालुकानिहाय व प्रवर्गनिहाय निश्चित केलेल्या लक्षांकानुसार पुरवठादार संस्थांनी त्या तालुक्यातील आपल्या अधिकृत वितरकांकडे बियाणे उपलब्ध करून द्यावे व वाणनिहाय किती बियाणे उपलब्ध करून देण्यात आले आहे याची वितरकनिहाय माहिती संबंधित तालुका कृषि अधिकारी व जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांना विनाविलंब उपलब्ध करून द्यावी.
- निवड झालेल्या गटातील / उत्पादक कंपनीमधील बियाणे घेण्यास येणाऱ्या शेतकऱ्यांचे नाव, प्रवर्ग, गाव, गट क्रमांक, क्षेत्र याबाबतची माहिती घेऊन व त्याची खात्री करून संबंधित शासकीय वितरकांनी शेतकऱ्याला बियाणे वितरीत करावे. कृषि विभागामार्फत कोणत्याही परिस्थितीत शेतकऱ्याकडून अनुदान वजा जाता रक्कम वसूल केली जाणार नाही याची पुरवठादार संस्थांनी नोंद घ्यावी. लाभार्थी हिश्याची रक्कम शेतकऱ्याकडून वसूल करण्याची जबाबदारी पुरवठादार संस्थांच्या वितरकांची राहिल.
- बियाणे वितरणाचा लाभार्थी प्रवर्गनिहाय तपशील संबंधित संस्थांनी तालुका कृषि अधिकारी/ जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांना देयकासोबत पाठवावा.
- पुरवठादार संस्थांकडून वितरकांकडे बियाणे प्राप्त झाल्यानंतर गुणवत्ता नियंत्रण निरीक्षकांनी लॉट निहाय नमुने घेऊन शासकीय बीज परीक्षण प्रयोगशाळेकडून तपासून घ्यावेत. गुणवत्ता नियंत्रणाबाबत व अप्रमाणित नमुन्याच्या देयक अदायगी प्रकरणी संचालक, निविष्टा व गुणनियंत्रण यांनी वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या निर्देशांचे पालन करावे.
- आयुक्तालयाकडून उपलब्ध करून देण्यात येणाऱ्या अनुदानामधून प्रथम प्राधान्याने बियाणे घटकाची अदायगी विहित कार्यपद्धतीचा अवलंब करून करावी.
- सदर घटकाचे प्रभावी सनियंत्रणाची जबाबदारी उपविभागीय कृषि अधिकारी यांची राहिल.

१७. कीडनाशके व बायो एजंट्स

कृषि विद्यापीठाच्या शास्त्रज्ञांचे सल्ल्याने निविष्टा निश्चिती करताना सदर तालुक्यातील पिकनिहाय कीड/रोग प्रादुर्भावाच्या वातावरणात संलग्न पूर्वइतिहासाचा विचार करून शक्यतो कीड/रोग प्रतिकारक/ प्रतिबंधक वाणांची निवड करावी.

- आवश्यक जैविक/रासायनिक औषधांची खरेदी लाभार्थी शेतकरी गटाने प्राथम्याने शासकीय प्रयोगशाळा, कृषि विद्यापीठे यामधून करावी. त्या व्यतिरिक्त त्यांनी खुल्या बाजारातून शिफारसीप्रमाणे त्यांच्या पसंतीच्या औषधांची खरेदी करावी.
- प्रात्यक्षिक क्षेत्रातील पिकावर येणाऱ्या संभाव्य किडी व रोगांबाबत सखोल माहिती लाभार्थ्यांस देण्यात यावी. पिकाच्या विविध अवस्थेमध्ये येणाऱ्या किडींचे सर्वेक्षण करण्याबाबत लाभार्थ्यांस प्रशिक्षित करावे तसेच आंतरपीक हरभरा करिता क्रॉपसॅप अंतर्गत मार्गदर्शक सूचनांनुसार संबंधित कृषि सहाय्यकांनी किडरोग सर्वेक्षणाच्या आधारे दिलेल्या सल्ल्यानुसारच किडनाशकांचा वापर करण्याबाबत लाभार्थ्यांस प्रवृत्त करावे. यासाठी कृषि विद्यापीठाने पीकनिहाय व किडरोगनिहाय केलेल्या शिफारशींचा अवलंब करावा तसेच लेबल क्लेम प्रमाणेच किडनाशकाची निवड करावी.

१८) तणनाशकांचा वापर:

ऊस आणि हरभरा सारख्या आंतरपिकांच्या उत्पादन वाढीसाठी राबवावयाच्या तंत्रज्ञान प्रात्यक्षिकांमध्ये तण व्यवस्थापनासाठी तणनाशकांचा वापर करण्याबाबत लाभार्थ्यांना मार्गदर्शन करावे. विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी निश्चित केलेल्या बाबनिहाय खर्च प्रमाणकानुसार उगवणीपूर्व /उगवणीनंतर वापरावयाच्या तणनाशकांचा काळजीपूर्वक अभ्यास करून तणनाशके फवारणीचे तंत्र लाभार्थ्यांना समजावून सांगावे. तणनाशकांचा वापर ज्या तणांसाठी करण्यात आला त्याबाबतच्या नोंदी प्रात्यक्षिक नोंदवहीत घ्याव्यात.

१९) अनुदान कार्यपध्दती : पीक प्रात्यक्षिकाकरिता महा-डीबीटी प्रणालीच्या शासन निर्णयानुसार कार्यवाही करावी. प्रात्यक्षिकात सहभागी गटातील शेतक-यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यात थेट अनुदान जमा करण्यात येईल. शासन यंत्रणेमार्फत पुरवठा करण्यात आलेल्या सर्व स्वउत्पादित निविष्ठांचे प्रत्येक बॅचेसचे नमुने काढून प्रयोगशाळेत तपासणी करून घ्यावेत. अप्रमाणित निविष्ठांची देयके अदा करू नयेत.

२) ऊती संवर्धित रोपे तयार करून अनुदानावर वाटप करणे

ऊस पिकाच्या लागवडीत सुधारीत वाणांच्या दर्जेदार बेण्यांच्या लागवडीस खूप महत्व आहे. ऊस पिकाचा कालावधी, कीड/रोगांचा संभाव्य प्रादुर्भाव इ. विचार करता ऊती संवर्धित रोपे उच्च गुणवत्तेची, जोमदार, एकसारख्या वाढीची कीड/रोगमुक्त असतात. त्यामुळे ऊसाचा बेणेमळा ऊती संवर्धित रोपांपासून तयार केल्यास त्याचा निश्चितच फायदा होतो. रुपये ३.५० प्रति रोप अनुदान याप्रमाणे ४.१४२८६ लाख रोपांच्या निर्मितीसाठी रक्कम रुपये १४.५० लाखाची तरतूद करण्यात आलेली आहे. राज्यातील शेतकऱ्यांना वसंतदादा शुगर इन्स्टिट्यूट व इतर शासकीय संस्थाकडून ऊती संवर्धित रोपे उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे. सदरची रोपे पुढील हंगामासाठी लागवड बियाणे म्हणून उपलब्ध होतील अशा पध्दतीने बेणे मळ्याचे नियोजन करावे.

३) मूलभूत बियाणे उत्पादनासाठी अर्थसहाय्य

ऊस उत्पादन वाढविण्यासाठी नविन वाणांचे बियाणे पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध होणे गरजेचे आहे. ऊस उत्पादकता वाढविण्याच्या दृष्टीने राज्य शासनासाठी शिफारस केलेल्या ऊस वाणांचे मूलभूत बियाणे (Breeder seed) राज्यातच उत्पादन करण्यास प्राधान्य देणे आवश्यक आहे.

सदर घटक हा मध्यवर्ती ऊस संशोधन केंद्र, पाडेगाव व प्रादेशिक ऊस संशोधन केंद्र, वसमतनगर येथे राबविण्यात यावा. सदर घटकांतर्गत १५ वर्षांच्या आतील ऊस वाणांचे उत्पादन करण्यात यावे. यासाठी रू.४००००/- प्रति हेक्टर अनुदान अनुज्ञेय आहे.

यासाठी जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी, सातारा व हिंगोली यांनी अनुक्रमे मध्यवर्ती ऊस संशोधन केंद्र, पाडेगाव व प्रादेशिक ऊस संशोधन केंद्र, वसमतनगर यांना आर्थिक मर्यादेत अनुदान अदा करावे.

४) पीक संरक्षण औषधे बायोएजंट्सचे वितरण

पीक संरक्षण औषधी व बायो-एजंटचे वितरण या घटकासाठी प्रती हेक्टरी एकूण खर्चाच्या ५० टक्के कमाल रू. ५००/हेक्टर इतके अर्थसहाय्य देय असून याबाबतची कार्यवाही क्रॉपसॅपच्या सन २०२३-२४ च्या मार्गदर्शक सुचनेनुसार कार्यवाही करण्यात यावी. सदरची अनुदान अदायगी करताना डीबीटी कार्यपध्दतीचा अवलंब करण्यात यावा. दि.१९/४/२०१७ व दि.१२/९/२०१७ चे शासन निर्णय तसेच संचालक (निविष्ठा व गुणनियंत्रण) कृषि आयुक्तालय, पुणे यांनी वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सुचनांचा अवलंब करावा.

सदर कार्यक्रम मागील वर्षात ज्या गावांमध्ये कीड व रोगाचा प्रादुर्भाव जास्त प्रमाणात आढळला अशा गावांमध्ये प्राधान्याने राबविण्यास हरकत नाही.

हा कार्यक्रम प्रात्यक्षिक स्वरूपाचा नाही तथापि तो १० हेक्टरचा एक गट यानुसार शक्यतो सलग क्षेत्रावर राबवावा. जेणेकरून त्याचा व्यापक परिणाम दिसून येण्यास मदत होईल.

या घटकांतर्गत देय पीक संरक्षण औषधी व बायो-एजंट्स कृषि विद्यापीठाच्या सहाय्याने विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी निश्चित करावेत. या मध्ये बीज प्रक्रिया व पीक संरक्षण औषधे फवारणी इ. साठी अर्थसहाय्य देय राहिल.

देय अर्थसहाय्याव्यतिरिक्त येणारा खर्च लाभार्थी शेतक-याने स्वतः करावयाचा असून कोणत्याही परिस्थितीत तो लोकवाटा म्हणून घेण्यात येऊ नये.

५) मनुष्य बळ विकास कार्यक्रम (अधिकारी व कर्मचारी प्रशिक्षण)

अधिकारी व कर्मचारी यांचे प्रशिक्षण घेण्यासाठी विभागस्तरावर २ दिवसांचे २० अधिकारी/कर्मचा-यांचे प्रशिक्षण घेण्यात यावे. प्रशिक्षणाची सविस्तर रुपरेषा कृषि विद्यापीठाशी समन्वय साधून निश्चित करावी. विभागीय कृषि सह संचालक पुणे, कोल्हापूर, औरंगाबाद व लातूर यांनी आपल्या विभागातील अधिकारी व कर्मचारी यांची प्रशिक्षणासाठी निवड करावी. सदरचे प्रशिक्षण शास्त्रज्ञांमार्फत देण्यात यावे. प्रशिक्षणासाठी खालीलप्रमाणे बाबनिहाय खर्चाचा तपशिल देण्यात येत असून त्याप्रमाणे खर्च करण्यात यावा.

अ.क्र	घटक	रक्कम (रु.)
१	व्याख्यात्यांना मानधन (रु.५००/- प्रति व्याख्यान प्रमाणे) १० व्याख्यानासाठी	५०००
२	प्रशिक्षण साहित्य, स्टेशनरी, ,छपाई, प्रसिध्दि इत्यादीरुपये ४०० प्रति प्रशिक्षणार्थी	८०००
३	भोजन, नाष्टा, (२ दिवसांसाठी) (रु.५०/- प्रति दिन X प्रशिक्षणार्थी धरुन ४० लोकांसाठी X २ दिवस)	४०००
४	भोजन व्यवस्था व राहण्याची व्यवस्था रु.५००/- प्रति प्रशिक्षणार्थी	२००००
५	इंधन व प्रशिक्षणासाठीच्या प्रक्षेत्रावरील भेटी वाहन भाडे व त्या अनुषंगाने येणारा किरकोळ खर्च	३०००
	एकूण	४००००

प्रशिक्षणाच्या आयोजनाबाबत सविस्तर प्रस्ताव हंगामपूर्व / हंगाम सुरु झाल्याबरोबर संबंधित संस्थेकडून प्राप्त करुन घ्यावा. सदरचा तपशील प्राप्त झाल्यानंतर प्रशिक्षणाच्या आयोजनासाठी तरतूद उपलब्ध करुन दयावी. आयोजित प्रशिक्षणावर झालेल्या खर्चाचा सविस्तर तपशील आणि उपयोगिता प्रमाणपत्र आयोजकांकडून प्राप्त करुन घ्यावे. प्रशिक्षण हा घटक क्रॉपसॅप शेतीशाळा संलग्न राबविण्यात यावा. यामध्ये शेतीशाळा व त्या कशा प्रकारे घेण्यात याव्यात याबाबत अधिकारी व कर्मचारी यांना सविस्तर मार्गदर्शन करावे.

सन २०२३-२४ मध्ये अर्थसहाय्य केंद्र : राज्य :: ६०:४० टक्के या प्रमाणात खर्च होतील याची दक्षता घेण्यात यावी.

६). स्थानिक पुढाकाराच्या बाबी

पाचट व खोडवा व्यवस्थापन प्रात्यक्षिके -

राज्यात ऊस पिकाखालील क्षेत्र मोठ्या प्रमाणावर असून ऊसाच्या उत्पादनासोबतच पिकाचे अवशेषदेखील मोठ्या प्रमाणावर असतात. ऊस पिक तोडणी झाल्यानंतर राहिलेल्या पाचटाचे शास्त्रोक्त व्यवस्थापन करणे गरजेचे आहे. ऊस पिकातील पाचट व खोडवा व्यवस्थापनाबाबत शेतकऱ्यांसाठी, यांच्या उत्पादन खर्चात बचत करणे-शेतकऱ्यांमध्ये शास्त्रोक्त माहिती पोहोचविणे-ऊसाच्या उत्पादकतेत वाढ करणे व ऊसाचे पाचट शेतातच कुजवून जमिनीची सुपीकता वाढविणे हा सदरचे प्रात्यक्षिक राबविण्याचा प्रमुख उद्देश आहे. तसेच सदरचे अवशेष यंत्राद्वारे बारीक करुन शेतात मिसळल्यास विघटनानंतर सेंद्रिय घटक म्हणून उपयुक्त ठरतात. शिवाय कीड व रोगांचा जीवनक्रम खंडीत करण्यास ते उपयुक्त ठरते.

सन २०२३-२४ मध्ये देय अर्थसहाय्य रु. ६,०००/-प्रती हेक्टर इतके आहे. विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी या घटकांतर्गत कृषि विद्यापीठांच्या सहाय्याने बाबनिहाय द्यावयाचे अनुदान-खर्च प्रमाणके निश्चित करावीत. सदर बाबनिहाय रु. ६०००/- प्रती हेक्टर अनुदानांतर्गत देय अनुदानाच्या बाबी अद्यावत करुन कृषि आयुक्तालयास माहितीसाठी सादर कराव्यात.

➤ अभियान अंमलबजावणीसाठी तपासणी :-

शासनाने निर्देशित केलेप्रमाणे लाभार्थ्यांच्या यादीनुसार सर्व लाभार्थी शेतकऱ्यांच्या शेतावर हाती घेण्यात आलेल्या कार्यक्रमाची प्रत्यक्ष तपासणी संबंधित गावातील कृषी सहाय्यकांनी करायची असून आपला अहवाल तालुका कृषी अधिकाऱ्यामार्फत जिल्हा अधीक्षक कृषी अधिकाऱ्याकडे सादर करावयाचा आहे. याबाबत कृषि आयुक्तालयाचे संदर्भ ४ च्या परिपत्रकान्वये सविस्तर सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार तपासणी करण्यात यावी.

तपासणीच्या टक्केवारीचे प्रपत्र

अ.क्र.	स्तर	टक्केवारी
१	विभागीय कृषि सह संचालक	०.५
२	जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी	१
३	उप विभागीय कृषि अधिकारी	५
४	तालुका कृषि अधिकारी	२५
५	मंडल कृषि अधिकारी	५०
६	कृषि पर्यवेक्षक/ कृषि सहाय्यक	१००

- अभियानाच्या मासिक प्रगतीचा अहवाल आयुक्तालयाने विहित केलेल्या प्रपत्रात प्रवर्गनिहाय दर महिन्याच्या ५ तारखेपर्यंत सादर करावा.
- सदर कार्यक्रमांमध्ये गावनिहाय वाटप केलेल्या निविष्ठा, प्रात्यक्षिके व इतर दिलेले लाभ याबाबतची माहिती लाभार्थ्यांच्या यादीसह ग्रामपंचायतीच्या फलकावर लावावी.
- अभियानांतर्गत राबविलेल्या सर्व घटकांमुळे प्रकल्प क्षेत्रातील पिकांच्या उत्पादकतेवर दिसून आलेल्या परिणामांचे मूल्यमापन करून त्याबाबतचा सविस्तर अहवाल विभागीय कृषि सह संचालक व जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांनी हंगामाच्या अखेरीस आयुक्तालयास सादर करावा.
- विभागीय कृषि सह संचालक यांनी सोबत दिलेल्या प्रपत्रात त्यांचे स्तरावर प्राप्त झालेले संकलित मासिक प्रगती अहवाल ई मेल द्वारे ddacashcrop@gmail.com वर व लेखी स्वरूपात कृषि आयुक्तालयास प्रत्येक महिन्याच्या ५ तारखेपर्यंत पाठवावेत.
- योजनेच्या प्रगतीचा तिमाही अहवाल केंद्र शासनास सादर करावे लागतात. त्यासाठी जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांना सूचित करण्यात येते की, योजनेचा जून, सप्टेंबर, डिसेंबर व मार्च या तिमाहीचे प्रगती अहवाल, तिमाहीनंतर पुढील महिन्याच्या ५ तारखे पर्यंत विभागीय कृषि सह संचालक कार्यालयामार्फत कृषि आयुक्तालयास सादर करावेत.
- जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांना संगणकीय प्रणाली पीएफएमएस द्वारे अनुदानाचे वितरण करण्यात येईल. उपलब्ध करून दिलेले अनुदान महिानिहाय पूर्णपणे खर्च होईल याची दक्षता घ्यावी. यासाठी गटांकडून वेळापत्रकानुसार सर्व बाबींची अंमलबजावणी होऊन अनुदान मागणी वेळेत प्राप्त होईल असे पहावे.

योजनेच्या खर्चाचे अंतीम उपयोगिता प्रमाणपत्र GFR-12 C प्रपत्रामध्ये एप्रिलच्या दुसऱ्या आठवड्यात कृषि आयुक्तालयास सादर करावे.

हा कार्यक्रम यशस्वीरित्या राबविण्यात येतो किंवा कसे हे पाहण्यासाठी दरवर्षी राष्ट्रीय स्तरावरील सनियंत्रण समिती राज्यात येते. त्यावेळी या समितीस यशोगाथा दाखविता याव्यात याकरिता खरीप हंगामात हे घटक राबविण्याची पूर्वतयारी सुरवातीपासूनच केल्यास या सनियंत्रण समितीस या कार्यक्रमात साध्य झालेली कामे दाखविता येऊ शकतील.

आहरण व संवितरण अधिकारी - सन २०२३-२४ साठी या कार्यक्रमाकरिता शासन निर्णयात नमुद करण्यात आलेले अधिकारी आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून काम पहातील. योजनेंतर्गत सर्व प्रकारचे आर्थिक सहाय्य पीएफएमएस (PFMS) द्वारे अदा करण्यात येतील.

अभियानाचे सनियंत्रण व मुल्यमापन

- सदर कार्यक्रमामध्ये निवडलेल्या लाभार्थ्यांची प्रवर्गनिहाय माहिती केंद्र शासनाच्या www.nfsm.gov.in या वेबसाईटवर MIS मध्ये ऑनलाईन वेळेत भरण्याची / भरण्यासाठी उपलब्ध करून देण्याची जबाबदारी जिल्हा कार्यालयाची राहिल.
- सदर कार्यक्रमांतर्गत गावनिहाय वाटप केलेल्या निविष्ठा, प्रात्यक्षिके व इतर दिलेले लाभ याबाबतची माहिती लाभार्थ्यांच्या यादीसह ग्रामपंचायतीकडे पाठवून सदरील माहिती ग्रामसभेत जाहीर करावी.
- सदर कार्यक्रमांतर्गत सर्व घटकांमुळे प्रकल्प क्षेत्रातील पिकांच्या उत्पादकतेत वाढ दिसून आलेल्या परिणामांचे मुल्यमापन करून त्याबाबतचा सविस्तर अहवाल उपविभागीय कृषि अधिकारी यांनी हंगामाच्या अखेरीस कृषि आयुक्तालयास सादर करावा.
- अभियानांतर्गत शेतक-यांनी/गटांनी उत्कृष्टपणे राबविलेल्या कार्यक्रमाच्या यशोगाथा छापिल / डीजिटल स्वरूपात तयार करून कृषि आयुक्तालयास सादर कराव्यात.
- खर्च झालेल्या निधीचे लेखापरिक्षित उपयोगिता प्रमाणपत्र सादर करण्यात यावे.

परिशिष्ट १

अन्न व पोषण सुरक्षा योजने अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम २०२३-२४
मासिक प्रगती अहवालाचे प्रपत्र

जिल्हयाचे नाव -

अहवालाचा कालावधी : दर महिन्याच्या ५ तारखेपूर्वी

बाब: ऊसामध्ये एक डोळा पध्दतीचा अवलंब करून आंतरपीकाची प्रात्यक्षिके

अ.क्र.	तालुका/ गाव	भौतिक (हेक्टर)		लाभार्थी संख्या	वाण (ऊस व आंतरपिकाचे)	निविष्ठा पुरवठ्याचा तपशील (खर्च प्रमाणकानुसार)		आर्थिक (रु. लाख)	
		लक्षांक	साध्य			बाब	मात्रा (एककासह)	लक्षांक	साध्य
१									

टिप : विभागाने एकत्रित माहिती सादर करताना विभाग स्तरावरील राज्यस्तरीय प्रशिक्षण (अधिकारी व कर्मचारी) या बाबीच्या भौतिक व आर्थिक साध्यासह मासिक प्रगती अहवाल पाठवावा.

परिशिष्ट २

अन्न व पोषण सुरक्षा योजने अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम २०२३-२४

तिमाही प्रगती अहवालाचे प्रपत्र

जिल्हयाचे नाव - अहवालाचा कालावधी : जुन २३/सप्टें २३/डिसेंबर २३/मार्च २४ अखेर

बाब: ऊसामध्ये एक डोळा पध्दतीचा अवलंब करून आंतरपीकाची प्रात्यक्षिके

अ. क्र.	तालुका/ गाव	भौतिक (हेक्टर)		लाभार्थी संख्या				वाण (ऊस व आंतर- पिकाचे)	निविष्ठा पुरवठ्याचा तपशील (खर्च प्रमाणकानुसार)	आर्थिक (रु. लाख)			
		लक्षांक	साध्य	अनु. जाती	अनु. जमाती	इतर	एकूण			बाब	मात्रा (एककासह)	लक्षांक	साध्य
				अनु. जाती	अनु. जमाती	इतर	एकूण			अनु. जाती	अनु. जमाती	इतर	एकूण
				केंद्र (६० %)	राज्य (४० %)	केंद्र (६० %)	राज्य (४० %)	केंद्र (६० %)	राज्य (४० %)	केंद्र (६० %)	राज्य (४० %)	केंद्र (६० %)	राज्य (४० %)

योजनेतील विस्तार कार्य :

पीक परिस्थिती :

परिशिष्ट ३

अन्न व पोषण सुरक्षा योजने अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम २०२३-२४

वार्षिक प्रगती अहवालाचे प्रपत्र

कार्यान्वित अधिकारी- जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी

१. प्रस्तावना :
२. उद्देश :
३. प्रसारित केलेले तंत्रज्ञान :
४. भौतिक व आर्थिक प्रगती :

अ) भौतिक

जिल्हा तालुका	गाव	लक्षांक (हेक्टर)					साध्य (हेक्टर)				
		अनु.जाती	अनु.जमाती	महिला	इतर	एकूण	अनु.जाती	अनु.जमाती	महिला	इतर	एकूण

ब) आर्थिक

जिल्हा/ तालुका	गाव	तरतूद (रुपये लाखात)					खर्च (रुपये लाखात)				
		अनु.जाती	अनु.जमाती	महिला	इतर	एकूण	अनु.जाती	अनु.जमाती	महिला	इतर	एकूण

५) निविष्ठा पुरवठा

प्रात्यक्षिकाचा प्रकार	तालुकानिहाय	प्रात्यक्षिक (क्षेत्र हेक्टर)	निविष्ठाचे नाव	परिमाण (किलो/लि)	मात्रा (क्वांटिटी)	दर (रु.)	एकूण किंमत (रु. लाख)	पैकी लाभार्थी हिस्सा (रु. लाख)

६) प्रात्यक्षिकाचा दृष्य परिमाण

प्रात्यक्षिका चा प्रकार	तालुका निहाय	उत्पादना चा तपशील (क्विंटल)	निविष्ठा किंमत (रु.प्रति हेक्टर)		उत्पादन खर्च (रु.प्रति हेक्टर)		निव्वळ नफा (रु.प्रति हेक्टर)		अतिरिक्त नफा प्रात्यक्षिकामुळे (रु./हेक्टर)	नफा व खर्चाचे गुणोत्तर (खर्च : नफा)
			प्रात्यक्षिक	शेतकऱ्यांनी अवलंबलेल्या पध्दती (कंट्रोल प्लॉट)	प्रात्यक्षिक	शेतकऱ्यांनी अवलंबलेल्या पध्दती (कंट्रोल प्लॉट)	प्रात्यक्षिक	शेतकऱ्यांनी अवलंबलेल्या पध्दती (कंट्रोल प्लॉट)		
		ऊस								
		आंतरपिक								
		एकूण								
		सरासरी								

७) विस्तार कार्य

विस्तार कार्यक्रम (संख्या)					
तालुकानिहाय	शास्त्रज्ञांच्या भेटी	शेतकरी सभा	शेती दिन	जनजागृती	बातम्या/वर्तमानपत्र/रेडिओ/दूरदर्शन प्रसिध्दी (कव्हरेज)

८) पीक संरक्षण औषधी व बायो एजंटस चे वितरण

अ. क्र.	गाव / तालुका/ जिल्हा	भौतिक			वाण	निविष्ठा पुरवठ्याचा तपशील	आर्थिक (रक्कम रु. लाख)		
		लक्षांक	साध्य	लाभार्थी संख्या			लक्षांक	प्राप्त तरतुद	खर्च
						अ. शासकीय यंत्रणेमार्फत ब. थेट डीबीटी खरेदी			
	एकूण								

अहवालासोबत खालील मुद्यांवर माहिती द्यावी.

९) यशोगाथा

- १०) सनियंत्रण अहवाल (तपासणीचे लक्ष्यांकानुसार केलेली तपासणी
- ११) उपयोगिता प्रमाणपत्र (फॉर्म जीएफआर १२ सी)
- १२) ऑडिटेड उपयोगिता प्रमाणपत्र

अन्न व पोषण सुरक्षा योजने अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम २०२३-२४
पायाभूत सर्वेक्षण

क्लस्टरविषयी सर्वसाधारण माहिती

१ गावाचे नाव गटाचे/क्लस्टरचे नाव-

२ प्रकल्पासाठी निवडलेले क्षेत्र

३. गावाची सर्वसाधारण माहिती

प्रपत्र १

१	गावाचे भौगोलिक क्षेत्र	क्षेत्र
	लागवडीलायक क्षेत्र	
३	पडीक क्षेत्र	-
	लागवडीलायक क्षेत्रापैकी १) बागायत क्षेत्र	
	२) जिरायत क्षेत्र	
	बागायतीचा प्रकार अ) विहिर	-
	ब) कॅनॉल	
	क) उपसा सिंचन	
	ड) बोअर वेल	
	इ) इतर	

प्रपत्र २

लाभार्थ्यांची वर्गवारी

अ.क्र	लाभार्थ्यांची वर्गवारी	संख्या	क्षेत्र (हेक्टर)
१	अल्पभुधारक		
२	अत्यल्प भुधारक		
३	बहुभुधारक		
४	पैकी महिला शेतकरी		
५	एकूण खातेदार संख्या		

प्रपत्र ३

लाभार्थी संवर्गनिहाय विगतवारी

अ.क्र	संवर्गनिहाय वर्गवारी	संख्या	क्षेत्र हेक्टर
१	अनुसुचित जाती		
२	अनुसुचित जमाती		
३	भटक्या जमाती		
४	इतर		
	एकूण		

प्रपत्र ४
कृषि औजारांची माहिती

अ.क्र.	औजारांचे नाव	संख्या
१	ट्रॅक्टर	
२	पेरणी यंत्र	
३	पाँवर स्प्रे पंप	
४	मळणी यंत्र	
५	इलेक्ट्रीक मोटार	
६	डिझेल इंजिन	
७	रोटाव्हेटर	
८	कोळपे / तण काढणी यंत्र	
९	शुगर केन थ्रेश कटर	

प्रपत्र ५

गावाचा जमिन सुपिकता निर्देशांक नकाशा मिळाला असल्यास त्याचा तपशील

अ.क्र.	गावाचे नाव	उपलब्ध					
		नत्र	स्फुरद	पालाश	सूक्ष्म मुलद्रव्ये		
					झिंक	फेरस	बोरॉन

प्रपत्र ६

जमिनीचे वर्गीकरण (क्षेत्र व खोलीनुसार माहिती)

अ.क्र.	जमिनीचा प्रकार	खोली (सेमी)	क्षेत्र
१	हलकी जमीन		
२	मध्यम जमीन		
३	भारी जमीन		
	एकूण		

प्रपत्र ७

पर्यन्तमान तपशील (मि.मि.) (मागील ५ वर्षांची माहिती)

अ.क्र.	गावाचे नाव	२०१८-१९	२०१९-२०	२०२०-२१	२०२१-२२	२०२२-२३

प्रपत्र ८

अन्न व पोषण सुरक्षा - अंतर्गत ऊस विकास कार्यक्रम: पायाभूत सर्वेक्षण २०२३-२४

अ) ऊस पिकाची क्षेत्र उत्पादन व उत्पादकता (मागील ५ वर्षे)

(क्षेत्र: हेक्टर; उत्पादन : मे. टन ; उत्पादकता : किलो / हे.)

अ.क्र.	पिकाचे नाव	२०१८-१९			२०१९-२०			२०२०-२१			२०२१-२२			२०२२-२३		
		क्षेत्र	उत्पादन	उत्पादकता	क्षेत्र	उत्पादन	उत्पादकता	क्षेत्र	उत्पादन	उत्पादकता	क्षेत्र	उत्पादन	उत्पादकता	क्षेत्र	उत्पादन	उत्पादकता
१	ऊस															
	आंतरपीक															
२	हरभरा															
	इतर															

टीप : ऊस पिकाची कमी उत्पादकता असल्यास सर्वसाधारण कारणे :

प्रपत्र ९

बेणे / बियाणे बदलाचे प्रमाणपत्र (मागील ५ वर्ष)

अ.क्र	पिकाचे नाव	२०१८-१९			२०१९-२०			२०२०-२१			२०२१-२२			२०२२-२३		
		क्षेत्र हेक्टर	बियाणे वापर किलो	बियाणे बदलाचे प्रमाण (टक्के)	क्षेत्र हेक्टर	बियाणे वापर किलो	बियाणे बदलाचे प्रमाण (टक्के)	क्षेत्र हेक्टर	बियाणे वापर किलो	बियाणे बदलाचे प्रमाण (टक्के)	क्षेत्र हेक्टर	बियाणे वापर किलो	बियाणे बदलाचे प्रमाण (टक्के)	क्षेत्र हेक्टर	बियाणे वापर किलो	बियाणे बदलाचे प्रमाण (टक्के)
१	ऊस															
२	आंतरपिक															
	हरभरा															
	इतर															
	एकुण															

प्रपत्र - १०

ऊस पिकामध्ये सुधारित तंत्रज्ञानाचा वापर खालील माहिती भरताना (v) अशी खुण करावी

अ.क्र	शेतकऱ्याचे नाव	गाव	सुधारित वाणंचा वापर	वेळेवर पेरणी	रासायनिक बीजप्रक्रिया	जैविक बीज प्रक्रिया	बियाणे बदल योग्य अंतर	पेरणीचे योग्य अंतर	ठिबक सिंचनाचा वापर	सुक्ष्म मुलद्रव्यांचा वापर	एकात्मिक किड रोग व्यवस्थापन	सेंद्रिय खतांचा वापर	शिफारसी प्रमाणे खतांचा वापर	तीक्ष्ण नाशकांचा वापर

प्रपत्र - ११

सिंचना खालील क्षेत्र (मागील ५ वर्ष)

अ. क्र	पिकाचे नाव	२०१८-१९		२०१९-२०		२०२०-२१		२०२१-२२		२०२२-२३	
		पिका खालील क्षेत्र	सिंचना खालील क्षेत्र	पिका खालील क्षेत्र	सिंचना खालील क्षेत्र	पिका खालील क्षेत्र	सिंचना खालील क्षेत्र	पिका खालील क्षेत्र	सिंचना खालील क्षेत्र	पिका खालील क्षेत्र	सिंचना खालील क्षेत्र
१	ऊस										
२	आंतरपिक										
	हरभरा										
	इतर										
	एकुण										

प्रपत्र - १२

ऊस खरेदी केंद्राची माहिती

अ. क्र	विक्रीचे ठिकाण/प्रकार							
	सहकारी			खाजगी			एकुण	
	कारखाना/ गु-हाळ नाव	विक्री मे.टन	मिळालेला दर	कारखाना/ गु-हाळ नाव	विक्री मे.टन	मिळालेला दर	विक्री मे.टन	मिळालेला दर

प्रपत्र १३

उत्पादन वाढीच्या सुधारित पीक पध्दतीनुसार तपशील

अ.क्र.	तपशील	पीक पध्दती	सन २०२३-२४ प्रस्तावित कार्यक्रम
१	ऊस आधारित पीक पध्दती	ऊस + कडधान्य	

प्रपत्र १४

सुधारित तंत्रज्ञानाच्या वापरानुसार नियोजन

अ.क्र.	तपशील	बाब	क्षेत्र (२०२२-२३)	प्रस्तावित क्षेत्र (२०२३-२४)
१	बेणे / बियाणे	सुधारित / संकरित बेणे / बियाण्याचा वापर		
२	एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन	शिफारशीप्रमाणे रासायनिक खते वापर		
		सुक्ष्म अन्नद्रव्यांचा वापर		
		जैविक खतांचा वापर		
		सेंद्रिय खतांचा वापर		
		फेरपालटीच्या पिकाचा वापर		
३	एकात्मिक कीड व्यवस्थापन	जिवाणू संवर्धकांचा वापर		
		ट्रायकोकार्डचा वापर		
		एनपीव्हीचा वापर		
		लिंबोळी अर्कचा वापर		
		कीटकनाशकांचा वापर		
		कीटकांसाठी थांबे		
४	तण नियंत्रक	कोळपणी / खुरपणी		
		तणनाशकाचा वापर		

अभियानांतर्गत रासायनिक खत, सुक्ष्म मुलद्रव्य इ. साठी अनुदान देय राहणार नाही.

प्रपत्र-१

अन्न आणि पोषण सुरक्षा - व्यापारी पिके ऊस विकास कार्यक्रम २०२३-२४

अ.क्र	जिल्हा	सर्वसाधारण क्षेत्र ("००" हे.)	एक डोळा पट्टा पध्दतीचा अवलंब व आंतरपीक प्रात्यक्षिके (रु.१०००/-प्रति हेक्टर)		मुलभूत विद्याणे उत्पादनासाठी अर्थसहाय्य (कृषि विद्यापीठ प्रक्षेत्र) (रु.४००००/ हे.)		ऊती संवर्धित रोपे- लाखात (रु.३.५०/- प्रति रोप)		एण्टस चे वितरण (रु.५०० प्रति हे)		राज्यस्तरीय अधिकारी- कर्मचारी प्रशिक्षण (रु.४०००० प्रति प्रशिक्षण)		पावट व खोडवा व्यवस्थापन प्रात्यक्षिके (रु.६०००/ हे.)		प्रलंबित वायित्त	एकूण आर्थिक लक्षात (रु. लाखात)
			भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक		
१	अहमदनगर	९४७	२२०	१९.८०	०	०.००	०	०.००	५५०	२.७५	०	०.००	२०	१.२०	१३.७९	३७.५४
२	पुणे	१३५२	३८०	३४.२०	०	०.००	०	०.००	६५०	३.२५	०	०.००	२०	१.२०	१६.३४	५४.९९
३	सोलापूर	१३५६	३८०	३४.२०	०	०.००	०	०.००	६५०	३.२५	०	०.००	२०	१.२०	२५.३३	६३.९८
	विभागस्तर	०	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१	०.४०	०	०.००	०.००	०.४०
	पुणे विभाग	३६१५	९८०	८८.२०	०	०.००	०	०.००	१८५०	९.२५	१	०.४०	६०	३.६०	५५.४६	१५६.९१
४	सातारा	८६०	३२०	२८.८०	१०	४.००	०	०.००	६५०	३.२५	०	०.००	२०	१.२०	१५.५६	५२.८१
५	सांगली	१३४७	३८०	३४.२०	०	०.००	०	०.००	६५०	३.२५	०	०.००	२०	१.२०	६.९५	४५.६०
६	कोल्हापूर	१८६२	५५०	४९.५०	०	०.००	०	०.००	९५०	४.७५	०	०.००	४७.३३	२.८४	२७.८८	८४.९७
	विभागस्तर	०	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१	०.४०	०	०.००	०.००	०.४०
	कोल्हापूर विभाग	४०६९	१२५०	११२.५०	१०	४.००	०	०.००	२२५०	११.२५	१	०.४०	८७	५.२४	५०.३९	१८३.७८
७	छ.संभाजीनगर	१९७	१००	९.००	०	०.००	०	०.००	५५०	२.७५	०	०.००	२०	१.२०	३.७१	१६.६६
८	जालना	२९०	१२०	१०.८०	०	०.००	०	०.००	५५०	२.७५	०	०.००	२०	१.२०	२.५६	१७.३१
९	बीड	४८३	१४०	१२.६०	०	०.००	०	०.००	५५०	२.७५	०	०.००	२०	१.२०	०.००	१६.५५
	विभागस्तर	०	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१	०.४०	०	०.००	०.००	०.४०
	छ.संभाजीनगर विभाग	९७०	३६०	३२.४०	०	०.००	०	०.००	१६५०	८.२५	१	०.४०	६०	३.६०	६.२७	५०.९२
१०	लातूर	३६६	११०	९.९०	०	०.००	०	०.००	५५०	२.७५	०	०.००	२०	१.२०	४.११	१७.९६
११	धाराशिव	७४३	१४०	१२.६०	०	०.००	०	०.००	५५०	२.७५	०	०.००	२०	१.२०	५.५३	२२.०८
१२	नांदेड	२२३	९०	८.१०	०	०.००	०	०.००	५५०	२.७५	०	०.००	२०	१.२०	०.००	१२.०५
१३	परभणी	२५५	९०	८.१०	०	०.००	०	०.००	५५०	२.७५	०	०.००	२०	१.२०	७.०५	१९.१०
१४	हिंगोली	१०६	८०	७.२०	२	०.८०	०	०.००	५५०	२.७५	०	०.००	२०	१.२०	०.११	१२.०६
	विभागस्तर	०	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१	०.४०	०	०.००	०.००	०.४०
	लातूर विभाग	१६८९	५१०	४५.९०	२	०.८०	०	०.००	२७५०	१३.७५	१	०.४०	१००	६.००	१६.८०	८३.६५
	आयुक्तालय स्तर	०	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०.००	०.००
	एकूण एकंदर	१०३४३	३१००	२७९.००	१२	४.८०	४.९४	१४.५०	८५००	४२.५०	४	१.६०	३०७	१८.४४	१२८.९२	४८९.७६

प्रपत्र-२

अन्न आणि पोषण सुरक्षा व्यापारी पिके- ऊस विकास कार्यक्रम २०२३-२४ -प्रवर्गनिहाय मंजूर कार्यक्रम
(रक्कम रु. लाखात)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	केंद्र ६० टक्के				राज्य हिस्सा ४० टक्के				एकूण			
		सर्वसाधारण	अनु.जाती	अनु.जमाती	एकूण केंद्र हिस्सा	सर्वसाधारण	अनु.जाती	अनु.जमाती	एकूण राज्य हिस्सा	सर्वसाधारण	अनु.जाती	अनु.जमाती	एकूण एकंदर
१	अहमदनगर	१६.८५	३.७४	१.९४	२२.५२	११.२३	२.४९	१.२९	१५.०२	२८.०८	६.२३	३.२३	३७.५४
२	पुणे	२४.८६	५.५२	२.८६	३३.२३	१६.५७	३.६८	१.९१	२२.१६	४१.४३	९.१९	४.७६	५५.३९
३	सोलापूर	२८.७१	६.३७	३.३०	३८.३९	१९.१४	४.२५	२.२०	२५.५९	४७.८६	१०.६२	५.५०	६३.९८
	पुणे विभाग	७०.४२	१५.६३	८.१०	९४.१५	४६.९५	१०.४२	५.४०	६२.७६	११७.३७	२६.०५	१३.४९	१५६.९१
४	सातारा	२३.७०	५.२६	२.७२	३१.६९	१५.८०	३.५१	१.८२	२१.१२	३९.५०	८.७७	४.५४	५२.८१
५	सांगली	२०.४७	४.५४	२.३५	२७.३६	१३.६४	३.०३	१.५७	१८.२४	३४.११	७.५७	३.९२	४५.६०
६	कोल्हापूर	३८.३१	८.५०	४.४१	५१.२२	२५.५४	५.६७	२.९४	३४.१५	६३.८६	१४.१७	७.३४	८५.३७
	कोल्हापूर विभाग	८२.४८	१८.३०	९.४८	११०.२७	५४.९९	१२.२०	६.३२	७३.५१	१३७.४७	३०.५१	१५.८१	१८३.७८
७	छ.संभाजीनगर	७.६६	१.७०	०.८८	१०.२४	५.१०	१.१३	०.५९	६.८२	१२.७६	२.८३	१.४७	१७.०६
८	जालना	७.७७	१.७२	०.८९	१०.३९	५.१८	१.१५	०.६०	६.९२	१२.९५	२.८७	१.४९	१७.३१
९	बीड	७.४३	१.६५	०.८५	९.९३	४.९५	१.१०	०.५७	६.६२	१२.३८	२.७५	१.४२	१६.५५
	छ.संभाजीनगर विभाग	२२.८५	५.०७	२.६३	३०.५५	१५.२४	३.३८	१.७५	२०.३७	३८.०९	८.४५	४.३८	५०.९२
१०	लातूर	८.२४	१.८३	०.९५	११.०२	५.४९	१.२२	०.६३	७.३४	१३.७३	३.०५	१.५८	१८.३६
११	धाराशीव	९.९१	२.२०	१.१४	१३.२५	६.६१	१.४७	०.७६	८.८३	१६.५२	३.६७	१.९०	२२.०८
१२	नांदेड	५.४१	१.२०	०.६२	७.२३	३.६१	०.८०	०.४१	४.८२	९.०१	२.००	१.०४	१२.०५
१३	परभणी	८.५७	१.९०	०.९९	११.४६	५.७१	१.२७	०.६६	७.६४	१४.२९	३.१७	१.६४	१९.१०
१४	हिंगोली	५.४१	१.२०	०.६२	७.२४	३.६१	०.८०	०.४१	४.८२	९.०२	२.००	१.०४	१२.०६
	लातूर विभाग	३७.५४	८.३३	४.३२	५०.१९	२५.०३	५.५५	२.८८	३३.४६	६२.५७	१३.८९	७.९९	८३.६५
	आयुक्तालय स्तर	८.७०	०.००	०.००	८.७०	५.८०	०.००	०.००	५.८०	१४.५०	०.००	०.००	१४.५०
	एकूण	२२२.००	४७.३४	२४.५२	२९३.८६	१४८.००	३१.५६	१६.३५	१९५.९०	३६९.९९	७८.८९	४०.८७	४८२.७६